

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-52>

УДК 336.228:330.341:338.245

**НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ
ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ
СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ
В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ ЕКОНОМІКИ**

**DIRECTIONS OF TRANSFORMATION
OF THE ACCOUNTING AND FINANCIAL MECHANISM
OF ECONOMIC ENTITIES IN THE CONDITIONS
OF A MILITARY ECONOMY**

Фрунза Світлана Анатоліївна

кандидат економічних наук, доцент,
Економіко-технологічний інститут ім. Роберта Ельворті
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-3015-2988>

Гавриш Галина Олександрівна

кандидат економічних наук,
Економіко-технологічний інститут ім. Роберта Ельворті
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7093-8772>

Frunza Svitlana, Havrysh Halyna

Economics and technology institute Robert Elworthy

У статті розглядається необхідність трансформації обліково-фінансового механізму суб'єктів господарювання для підтримки операційної й фінансової діяльності, ефективного розподілу та контролю обмежених ресурсів в умовах військової економіки. Методологічну базу дослідження становили метод порівняльного аналізу та системний підхід. У статі, відповідно до поставленої мети, аналізуються ключові аспекти адаптації обліково-фінансового механізму суб'єктів господарювання у частини бухгалтерського обліку, оптимізації фінансових потоків, посилення контролю, цифровізації фінансових процесів, управління ризиками та стратегії стабілізації бізнесу в умовах військової економіки. Практичне застосування цих напрацювань полягає у наданні підприємствам структурованого підходу до реструктуризації бухгалтерського та фінансового механізмів, що дозволить їм зорієнтуватися в складних умовах воєнного часу.

Ключові слова: обліково-фінансовий механізм, суб'єкти господарювання, військова економіка, управління ризиками, реструктуризація, бухгалтерський облік.

Military aggression and conflict significantly affect the national economy, changing funding priorities and restructuring business functions. In such a complex environment, where resources are mainly directed to the defense and stability of the state, enterprises must adapt their financial and accounting processes accordingly. This study examines the need to transform these mechanisms to support stable business operations, efficient resource allocation, and effective accounting policies. Method or methodology of the work. The research used a comprehensive analysis of the existing literature, including theoretical and practical developments of famous scientists. Despite significant academic attention to improving accounting and financial management practices, there remains a gap in the study of specific areas of transformation required during wartime. The purpose of the study is to bridge this gap by identifying strategies for adapting financial and accounting mechanisms to the economic needs associated with war. Results of the study. The findings highlight several transformation directions: adapting accounting systems to simplified tax reporting; strengthening financial control through enhanced audit practices; increasing digitalization, including ERP systems and e-documentation; leveraging government support and debt restructuring; restructuring business models and liquidity management; and reinforcing cybersecurity in financial operations. These measures are essential to bolster business stability, optimize resource allocation, and ensure competitive viability under crisis conditions. Scope of practical application of the results. The practical application of these findings is to provide enterprises with a structured approach to restructuring the accounting and financial system, which will allow them to navigate the complex challenges of wartime. The results contribute to the financial stability of the business and

ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

contribute to its long-term development in post-conflict conditions. Conclusions. The study concluded that the transformation of the accounting and financial mechanism is a gradual and resource-intensive process that requires the support of management and the involvement of the workforce. It is recommended that further research be directed to the development of methods for evaluating the effectiveness of changes that are implemented in the financial and accounting mechanism of enterprises in the context of the wartime economy.

Keywords: accounting and financial mechanism, business entities, military economy, risk management, restructuring, accounting.

Постановка проблеми. Військова агресія та інші конфліктні ситуації суттєво впливають на економіку країн, змінюючи вектори фінансування та функціонування бізнесу. В умовах військової економіки, коли значна частина ресурсів спрямовується на оборонні потреби та забезпечення стійкості держави, суб'єкти господарювання вимушені адаптувати свої фінансові та облікові процеси відповідно до нових умов господарювання. Це актуалізує питання, щодо необхідності трансформації обліково-фінансового механізму господарюючих суб'єктів для забезпечення стабільного функціонування бізнесу, ефективного обліку та розподілу ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні питання щодо напрямів модернізації фінансового механізму підприємства в сучасному економічному середовищі розглянуто у працях таких дослідників, як: Марусяк Н. Л. [2], Колесова І. В. [3], тоді як окремі аспекти щодо удосконалення облікової політики окреслено у роботах Король Г. О., Ізвекова І. М. [10], Коваль Л. В. [4] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових праць, які призначені дослідженню сутності та складовим елементам фінансового механізму суб'єктів господарювання, а також удосконаленню облікового процесу на підприємстві, додаткового дослідження потребує пошук напрямів трансформації обліково-фінансового механізму підприємств в умовах воєнного часу, що й визначає новизну та мету дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є визначення напрямів трансформації обліково-фінансового механізму суб'єктів господарювання, які забезпечують функціонування бізнесу в умовах війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах війни та збройних конфліктів економічна система країни зазнає суттєвих змін, що проявляється у скороченні внутрішнього попиту, руйнуванні логістичних ланцюгів, зниження купівельної спроможності населення та збільшення видатків на оборону. Підприємства вимушені адаптувати свої

обліково-фінансові механізми, щоб зберегти стабільність роботи та підтримувати конкурентоспроможність у складних умовах.

Під обліково-фінансовим механізмом суб'єктів господарювання розуміють систему інструментів для забезпечення потреб суб'єкта господарювання, які реалізують оперативні, логічні та регулюючі функції в межах його фінансово-господарської діяльності [1, с. 53].

Серед ключових напрямів трансформації обліково-фінансового механізму, які забезпечують функціонування бізнесу в умовах війни можна зазначити [2–5]:

1. Адаптація системи бухгалтерського обліку до військових умов, спрощення податкової звітності та облікових процедур:

– так, в Україні було запроваджено можливість переходу на спрощену систему оподаткування з 1 квітня 2022 р. для підприємств із доходом до 10 мільярдів гривень, з фіксованою ставкою податку у розмірі 2% від доходу [6];

– для платників єдиного податку з третьої групи та мікропідприємств були значно спрощені умови ведення обліку та звітності [6];

– надано відстрочку подання фінансової звітності для компаній, які не мають можливості вчасно подавати звіти через військові дії [6];

– впровадження прискореного оновлення облікових стандартів. Військові умови вимагають швидкого оновлення облікової політики для відображення змін у складі активів, зобов'язань та надзвичайних витрат. Особливу увагу слід приділити обліку збитків від руйнувань, втрат майна та витрат на відновлення інфраструктури;

– облік надзвичайних витрат та резервів. Підприємства змушені створювати резерви на покриття ризиків, пов'язаних з руйнуваннями та втратами активів, перебоями у поставці товарів та зменшенням платоспроможності клієнтів. В обліку має бути відображено надзвичайні витрати, пов'язані з евакуацією, ремонтом або втратою майна. Створення резервів для покриття таких ризиків дозволяє забезпечити стабільність фінансового стану.

2. Посилення фінансового контролю та аудиту:

– забезпечення прозорості фінансової звітності перед інвесторами, кредиторами та державними органами, що сприятиме підвищенню довіри та залученню додаткового фінансування;

– посилення внутрішнього аудиту ризиків та витрат, що дозволить виявляти й оптимізувати неефективні витрати, та забезпечити більш ефективне використання обмежених ресурсів суб'єктами господарювання. Це включає також аудит ризиків, пов'язаних з перебоями у постачанні, збільшенням цін на ресурси та втратами від руйнування активів;

– впровадження стратегії антикризового управління, яка враховує зміни зовнішнього середовища та можливі сценарії розвитку негативних подій.

3. Цифровізація обліково-фінансових процесів:

– впровадження ERP-систем та хмарних технологій, що дозволить автоматизувати процеси обліку та управління ресурсами, зменшить вплив людського чинника та підвищить оперативність управління;

– впровадження цифрових платіжних систем. Використання цифрових платіжних платформ допомагає швидко адаптуватися до змін у банківській інфраструктурі та забезпечити оперативність розрахунків із постачальниками та клієнтами.

– використання електронного документообігу, що сприятиме прискоренню процесів погодження й затвердження фінансової документації, та забезпечить безперервний документообіг.

4. Державна підтримка та реструктуризація боргових зобов'язань:

– залучення державної підтримки. Уряди часто пропонують програми підтримки для бізнесу в умовах війни, включаючи податкові пільги, субсидії та кредити з низькими відсотками. Використання таких інструментів допомагає стабілізувати фінансовий стан підприємств. Так, для вітчизняних підприємств було впроваджено програми «Доступні кредити 5-7-9%», «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%» з метою державної підтримки та кредитування малого та середнього бізнесу, яка з початку повномасштабної збройної агресії проти України була майже єдиним дієвим інструментом фінансової допомоги таких підприємств [7]. Станом на серпень 2024 р. за час дії в Україні воєнного стану було надано 59 038 кредитів на суму 233,1 млрд грн [8];

– впровадження податкових пільг та звільнення від податків. Так, з 1.04.2022 р. та на час дії воєнного стану сплата єдиного податку проводиться на добровільних засадах для фізичних осіб-підприємців, які є платниками єдиного податку I та II групи. Також, в період мобілізації фізичних осіб-підприємців, які є платниками єдиного податку II та III груп, а також юридичні особи, які є платниками III групи, отримали право не платити ЄСВ за найманих робітників, яких було мобілізовано до лав Збройних Сил України для проходження військової служби. Також для компаній, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях або у зонах активних бойових дій було надано податкові канікули та відстрочку сплати податків, та введено звільнення від сплати податку на нерухомість та земельного податку для таких територій [6];

– проведення реструктуризації кредитів або відстрочки виплат для зменшення фінансового навантаження та збереження ліквідності. Так, в рамках державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» [7] було впроваджено програму «Доступний факторинг» [9];

5. Переорієнтація бізнес-моделей підприємств та управління ліквідністю:

– планування та контроль грошових потоків. Військові дії часто супроводжуються проблемами у постачанні та продажах, що впливає на обіг коштів підприємств. З метою уникнення проблем з ліквідністю та забезпечення стійкості бізнесу доцільно посилити контроль за надходженням та витратами грошових коштів, оптимізувати структуру витрат, сконцентрувати ресурси на забезпеченні стабільного виробництва та роботи, а також створити резерви для мінімізації ризику ліквідності;

– адаптація суб'єктів господарювання до нових ринкових умов з урахуванням змін попиту та пропозицій на ринку. Це може включати перепрофілювання виробництва або освоєння нових напрямків діяльності;

– диверсифікація джерел доходів. В умовах скорочення традиційних ринків збуту важливим завданням є розвиток нових каналів продажу та співпраці з метою зменшення ризику залежності від одного джерела доходів.

6. Забезпечення кібербезпеки в процесі проведення фінансових операцій:

– посилення захисту фінансових даних за рахунок впровадження сучасних засобів кібербезпеки, що дозволить запобігти можливим втратам в умовах війни;

– навчання персоналу з питань кібербезпеки. Забезпечення знань та навичок праців-

ників щодо безпечного використання цифрових інструментів та захисту конфіденційної інформації є ключовим аспектом стійкості підприємства.

Трансформація обліково-фінансового механізму суб'єктів господарювання включає кілька ключових етапів, кожен з яких спрямований на адаптацію фінансового та облікового процесу до сучасних умов, інновацій, змін у законодавстві або економічного середовища. Основні етапи такої трансформації включають (рис. 1) [2–4; 10]:

1. Етап оцінювання поточного стану обліково-фінансового механізму включає: аналіз фінансових показників, ефективності облікових операцій; визначення стратегічних цілей та проблемних аспектів обліку.

2. На етапі розробки трансформаційної стратегії здійснюється розробка концепції реформування, визначається цільова модель обліку, яка відповідає сучасним вимогам, проводиться підготовка фінансової та технічної бази для впровадження нових підходів.

3. На етапі реалізації стратегії трансформації впроваджують зміни в обліково-фінансовий механізм. Це може включати імplementацію нових інформаційних та цифрових технологій (наприклад, перехід на автоматизовані системи обліку (ERP-системи, хмарні

технології), використання Big Data для аналізу фінансових даних та прийняття обґрунтованих управлінських рішень та ін.), модернізацію облікової системи, навчання та підготовку персоналу, встановлення нових процедур та політик

4. Після впровадження змін суб'єкти господарювання переходять до етапу адаптації та оптимізації обліково-фінансового механізму. На цьому етапі вони аналізують ефективність нових процедур та систем, виявляють проблеми та недоліки, адаптуються до нових умов та вносять корективи для поліпшення функціонування обліково-фінансового механізму.

5. На етапі контролю та оцінювання результатів трансформації здійснюється аналіз ефективності нововведень, зокрема щодо продуктивності облікових процесів та якості фінансової звітності та проводиться коригування облікової політики на основі аналізу результатів.

Таким чином, тільки через систематичний аналіз поточного стану обліково-фінансового механізму, планування, впровадження та постійне вдосконалення обліково-фінансового механізму суб'єкти господарювання зможуть продовжувати своє існування та вести діяльність в умовах військового стану.

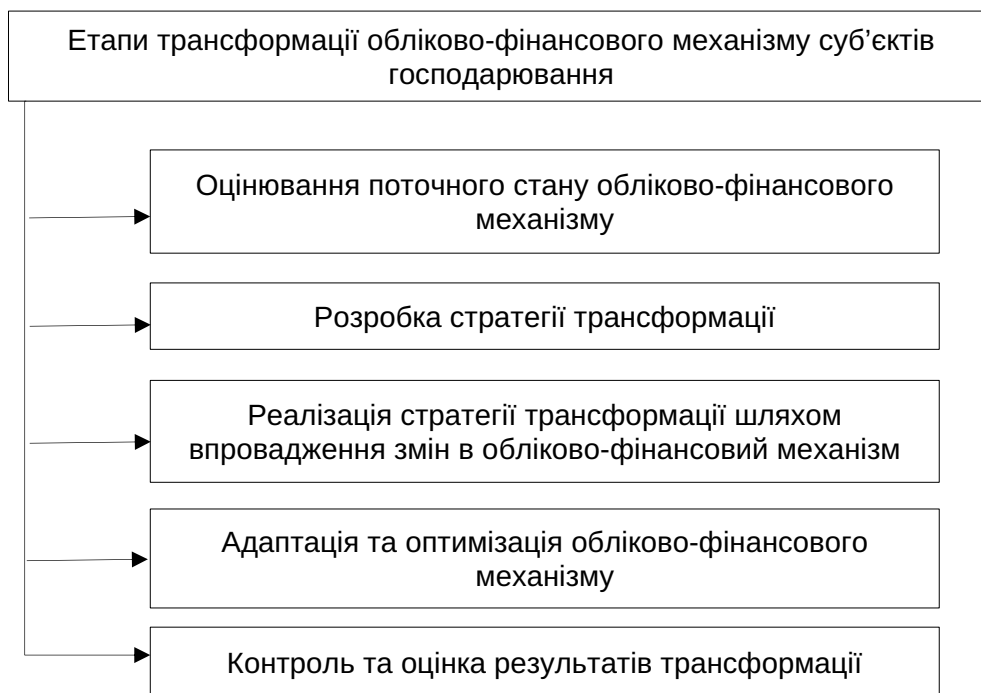

Рис. 1. Фази трансформації обліково-фінансового механізму суб'єктів господарювання

Джерело: складено авторами

Висновки. Трансформація обліково-фінансового механізму суб'єктів господарювання в умовах військової економіки є необхідною умовою для продовження їхнього функціонування та сталого розвитку у майбутньому. Вона включає адаптацію облікового механізму до нових умов, оптимізацію фінансових потоків, цифровізацію процесів та посилення обліково-фінансового контролю. Наведені напрямки трансформації обліково-фінансового механізму заходи надають можливості суб'єктам господарювання швидко реагувати на виклики військової економіки, підтримувати стійкість та забезпечувати стабільний розвиток у складних умовах. Важливо зазначити, що трансформація обліково-фінансо-

вого механізму є процесом, що вимагає часу, ресурсів та зусиль з боку суб'єктів господарювання. Цей процес пов'язаний з аналізом, плануванням, впровадженням змін та постійною оптимізацією обліково-фінансового механізму для підтримки діяльності підприємств. Крім того, успішна трансформація обліково-фінансового механізму потребує активної підтримки керівництва організації, відповідальності та залучення всього персоналу до процесу змін.

Подальшого дослідження потребує розроблення методичних підходів для оцінювання ефективності запропонованих змін обліково-фінансового механізму суб'єктів господарювання в умовах військової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Калінеску Т.В. Обліково-фінансові механізми соціально-економічного розвитку суб'єктів господарювання. *Часопис економічних реформ*. 2021. № 1(41). С. 50–57.
2. Марусяк Н.Л. Фінансовий механізм підприємства та напрями його удосконалення в сучасному економічному середовищі. *Економіка та держава*. 2021. № 12. С. 94–97. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2021/18.pdf (дата звернення: 29.10.2024).
3. Колесова І.В. Модернізація фінансового механізму корпорацій. *Економічний вісник НГУ*. 2011. № 2. С. 101–109.
4. Коваль Л.В. Облікова політика в управлінні підприємством. *Ефективна економіка*. 2019. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2019/44.pdf (дата звернення: 29.10.2024).
5. Ліхоносова Г., Волошина А. Адаптація обліково-фінансового механізму інноваційної взаємодії суб'єктів господарювання до глобальних викликів. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. DOI: <https://doi.org/10.3278/2/2524-0072/2022-45-45>
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 р. № 2120-IX/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20/card6#Public> (дата звернення: 30.10.2024).
7. Доступні кредити 5-7-9%: Урядова програма від 24 січня 2020 року № 28/ Кабінет Міністрів України. URL: <https://bdf.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/Prohrama-Dostupni-kredyty-5-7-9.pdf> (дата звернення: 01.11.2024).
8. Мінфін: За час дії воєнного стану підприємці отримали 59 038 кредитів на 233,1 млрд грн за програмою «Доступні кредити 5-7-9%». URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_chas_dii_voennogo_stanu_pidpriiemtsi_otrimali_59_038_kreditiv_na_2331_mlrn_grn_za_programoiu_dostupni_krediti_5-7-9-4749 (дата звернення: 01.11.2024).
9. Доступний факторинг: Урядова програма фінансової державної підтримки суб'єктів підприємництва за договорами факторингу від 22 вересня 2023 р. №1016/ Кабінет Міністрів України. URL: <https://bdf.gov.ua/programs/prohrama-finansovoi-derzhavnoi-pidtrymky-sub-iekativ-pidpriemnytstva-za-dohovoramy-factorynhu-dostupnu-factorynh/> (дата звернення: 01.11.2024).
10. Король Г. О., Ізвєкова І. М., Ясногор О. О. Сутність поняття «облікова політика» та методичні підходи до його формування в умовах підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. № 8. С. 780–784. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/129.pdf (дата звернення: 30.10.2024).

REFERENCES:

1. Kalinesku T. V. (2021). Oblikovo-finansovi mekhanizmy sotsialno-ekonomichnoho rozvytku subiektiv hospodariuvannia [Accounting and financial mechanisms of socio-economic development of economic entities]. *Chasopys ekonomichnykh reform*, vol. 1(41), pp. 50–57.
2. Marusiak N. L. (2021). Finansovyi mekhanizm pidpriemstva ta napriamy yoho udoskonalennia v suchasnomu ekonomichnomu seredovyschi [The financial mechanism of the enterprise and directions for its

improvement in the modern economic environment]. *Ekonomika ta derzhava*, vol. 12, pp. 94–97. Available at: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2021/18.pdf (accessed October 29, 2024).

3. Kolesova I. V. (2011). Modernizatsiia finansovoho mekhanizmu korporatsii [Modernization of the financial mechanism of corporations]. *Ekonomichnyi visnyk NHU*, vol. 2, pp. 101–109.

4. Koval L. V. (2019). Oblikova polityka v upravlinni pidpriemstvom [Accounting policy in enterprise management]. *Efektivna ekonomika*, vol. 5. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2019/44.pdf (accessed October 29, 2024).

5. Likhonosova H., Voloshyna A. (2022). Adaptatsiia oblikovo-finsanovoho mekhanizmu innovatsiinoi vzaiemodii subiektiv hospodariuvannia do hlobalnykh vyklykiv [Adaptation of the accounting and financial mechanism of innovative interaction of business entities to global challenges]. *Ekonomika ta suspilstvo*. vol. 45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-45> (accessed October 29, 2024).

6. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo dii norm na period dii voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 15 bereznia 2022 r. № 2120-IX [On amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the effect of norms during the period of martial law: Law of Ukraine dated March 15, 2022 No. 2120-IX] *Verkhovna Rada Ukrainy*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20/card6#Public> (accessed October 30, 2024).

7. Dostupni kredyty 5-7-9%: Uriadova prohrama vid 24 sichnia 2020 roku № 28 [Available loans 5-7-9%: Government program of January 24, 2020 No. 28] *Kabinet Ministriv Ukrainy*. Available at: <https://bdf.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/Prohrama-Dostupni-kredyty-5-7-9.pdf>. (accessed November 1, 2024).

8. Minfin: Za chas dii voiennoho stanu pidpriemtsi otrymaly 59 038 kreditiv na 233,1 mlrd hrn za prohramoiu «Dostupni kredyty 5-7-9%» [Ministry of Finance: During the martial law, entrepreneurs received 59,038 loans worth UAH 233.1 billion under the "5-7-9% Available Loans" program]. Available at: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_zh_chas_dii_voiennoho_stanu_pidpriemtsi_otrimali_59_038_kreditiv_na_2331_mlrd_grn_zh_programoiu_dostupni_krediti_5-7-9-4749 (accessed November 1, 2024).

9. Dostupnyi faktorynh: Uriadova prohrama finansovoi derzhavnoi pidtrymky subiektiv pidpriemnytstva za dohovoramy faktorynhu vid 22 veresnia 2023 r. №1016 [Affordable factoring: Government program of financial state support for business entities under factoring contracts dated September 22, 2023 No. 1016] *Kabinet Ministriv Ukrainy*. Available at: <https://bdf.gov.ua/programs/prohrama-finsanovoi-derzhavnoi-pidtrymky-sub-iektiv-pidpriemnytstva-za-dohovoramy-faktorynhu-dostupnyy-faktorynh/> (accessed November 1, 2024).

10. Korol H.O., Izviekova I.M., Yasnohor O.O. (2017). Sutnist poniattia «oblikova polityka» ta metodychni pidkhody do yoho formuvannia v umovakh pidpriemstva [The essence of the concept of "accounting policy" and methodical approaches to its formation in the conditions of the enterprise]. *Ekonomika i suspilstvo*, vol. 8, pp. 780–784. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/129.pdf (accessed October 30, 2024).